

Repensant *Lauro*: el projecte de recerca al poblat ibèric del Puig del Castell de Samalús (Cànoves i Samalús)

Marc Guàrdia i Llorens (arqueòleg)

137

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
18 (2014), 137-153

Resum: *En aquest treball presentem les darreres intervencions arqueològiques que han tingut lloc des de l'any 2011 al poblat ibèric del Puig del Castell. En aquest jaciment, conegut des d'antic, no s'hi havia desenvolupat cap tasca de recerca, i els resultats preliminars apunten a la troballa d'un assentament de gran entitat, caracteritzat pel seu complex sistema defensiu i el seu magnífic estat de conservació. També fem un esbós del projecte de recerca premiat amb la borsa d'estudi del Memorial Joan Camps de l'Associació Cultural de Granollers. Entre els objectius a desenvolupar en aquest projecte destaquen l'estudi dels conjunts ceràmics, per caracteritzar i interpretar la rellevància de l'assentament, o la consecució d'una base planimètrica per poder presentar els resultats de les excavacions. Però si hi ha un element cabdal que caldrà abordar és la possibilitat d'identificar el jaciment del Puig del Castell de Samalús amb la ciutat de Lauro, emplaçament cercat a bastament.*

Més que un punt en el mapa

L'any 2010 vam encetar, des de l'associació Clots de recerca arqueològica, un programa d'investigació per augmentar el coneixement que tenim dels ibers en aquest sector nord de la Laietània. Aquesta demarcació ha estat ben estudiada pel que fa a punts on es sospita que hi poden haver restes de temps dels ibers,¹ però manquen intervencions que qualitativament puguin aportar dades, més enllà d'un esbós cronològic o de la presència de fragments ceràmics o murs en superfície. L'antiga Laietània, cal emmarcar-la, a grans trets, en el que avui correspon a les comarques del Maresme, Barcelonès, Garraf i, especialment, el Vallès, tant l'Occidental com l'Oriental, i el nostre àmbit d'estudi es centrava en el vessant sud del massís del Montseny, els cingles de Bertí i el pas del Congost, via d'accés natural cap a la veïna tribu ibèrica dels ausetans. En el marc d'aquesta recerca es preveia la necessitat de dur a terme excavacions arqueològiques en algun poblat de la

¹ M.I. PANOSA (2012). *Els ibers al Vallès Oriental*, treball que també fou premiat amb el Memorial Joan Camps.

contrada per tal d'obtenir dades que poguéssim confrontar amb les d'altres jaciments ibèrics de la resta de la Laietània, especialment d'àrees properes més estudiades, com ara la de la serralada litoral, tant pel que fa a la façana litoral com a la del Vallès.

El fet de cercar un jaciment on dur a terme aquestes campanyes d'excavació no era problemàtic, ja que es coneixen diversos indrets, arran d'antigues excavacions o per la troballa de materials i restes d'aparell constructiu que n'evidencien l'existència. En la feina de buscar i comprovar si era pertinent iniciar les excavacions en aquests emplaçaments ens decidírem a visitar, entre d'altres, el turó del Puig del Castell de Samalús. Aquest jaciment és conegut d'antic, i es troba a l'Inventari del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic de Catalunya. En primer terme, ja era del tot llaminera la seva nomenclatura: Puig del Castell. A casa nostra tenim diversos jaciments ibèrics amb noms iguals o similars, ja que ha quedat fixat en l'imaginari popular que unes ruïnes dalt d'un turó havien de ser, per força, tan antigues com de l'època dels castells o de temps dels «moros». ² Per tant, toponímicament, ja es mostrava com un indret on era plausible l'aparició de ruïnes.

En paral·lel calia també fer una recerca bibliogràfica per trobar tot allò que s'havia escrit sobre el jaciment. La primera dada referent al poblat del Puig del Castell de Samalús la devem a l'insigne arqueòleg vallesà Josep Estrada, quan a mitjan anys cinquanta, col·locà per primer cop aquest indret en el mapa, mencionant-lo en la seva monografia sobre l'arqueologia de Granollers i voltants. Aquí ens presentà una llista de possibles poblats ibèrics propers a la capital vallesana. En aquesta llista hi apareix el Puig del Castell de Samalús, sense que en el text es desenvolupi cap més dada per aclarir-ne les característiques o els materials. El mateix autor, al final del treball, aclareix que aquelles troballes sobre les quals no consta cap cita han estat efectuades per ell mateix; es mostra, doncs, com a descobridor del jaciment (ESTRADA 1955).

No serà, però, fins dos anys més tard quan trobem veritablement la primera notícia sobre l'existència de restes arqueològiques en aquest indret. La va proporcionar el mateix Josep Estrada l'any 1957 en una nota publicada al *Butlletí Excursionista* de Granollers. La ceràmica que trobà superficialment ja el va fer sospitar que es tractava d'un assentament ibèric, que provisionalment datà en els segles III i II aC. En la seva ressenya destacava el paupèrrim estat de conservació i palesava que tan sols restaven «...amon-tonamientos de piedras que pueden darnos a comprender la existencia de antiguos amurallamientos, hoy ya totalmente derruidos» (ESTRADA 1957). Malauradament el coneixement de la realitat del jaciment no ha variat en

² A tall d'exemple serveixin els propers poblats ibèrics del Puig Castellar, a Santa Coloma de Gramenet, i el Puig Castell, a Vallgorina.

els 50 anys posteriors, i tan sols s'havia precisat la seva aproximació cronològica basant-se en el reestudi de la ceràmica recollida en el turó pel mateix Estrada: s'havia reculat la datació fins al segle IV aC i s'havia perllongat fins al segle I aC (SANMARTÍ 1986).

Per tant, les notícies que se'n tenien eren rellevants cronològicament, ja que ens remuntàvem a l'època de màxim apogeu de la cultura ibèrica, però feien sospitar que ben poca cosa en podia quedar atenent a les notícies de Josep Estrada.

La sorpresa fou majúscula quan en la primera visita que efectuàrem a l'indret vam poder comprovar com l'entitat de les restes conservades era molt superior al que solem trobar en prospeccions visuals. De fet, és tanta la qualitat de les restes construïdes, que la majoria de jaciments ibèrics de casa nostra, amb molts anys d'excavacions efectuades, no l'arribaran a assolir mai.

Per tant, a què es deu aquest factor diferencial en la preservació de les restes? Hem de tenir present que el jaciment es troba en un turó a tocar de la plana, però malgrat aquesta ubicació tan propera, l'accés és bastant complicat, extrem que no ha afavorit ni l'espoli, ni la destrucció, gràcies a la poca antropització de l'indret. De la mateixa manera, el bosc tancat que l'amaga no n'ha facilitat la descoberta ni una comprensió integral dels murs i altres estructures que es poden contemplar a ull nu, i que ens consta que no som els únics que hem vist. Excursionistes, investigadors i veïns ja en sabien l'existència, i tan sols calia valorar i contextualitzar el volum de les troballes, sovint confoses amb marges de feixes.

Primera aproximació a les restes conservades

El jaciment del Puig del Castell de Samalús està situat al municipi de Cànoves i Samalús i forma part de les primeres estribacions del massís del Montseny, en el vessant que dona a la depressió prelitoral. Cal destacar que es troba dins del territori del Parc Natural del Montseny, en el seu límit meridional.

El turó té una alçada de 632 m sobre el nivell del mar i s'estén seguint un eix de direcció nord-sud (figura 1). En el vessant sud el pendent és escarpat i abrupte fins a arribar a tocar de la plana, mentre que pel cantó nord el relleu és continu, configura un característic aspecte de serralada, i acaba unint-se a la serra de les Termes.

El vessant est, prou acusat, té un desnivell de 200 metres i va a morir al torrent del Sot de la Font de Can Torrents. Per la seva banda, el vessant oest, més suau, davalla fins a confluïr amb el torrent de Sant Genís.



Figura 1. Turó del Puig del Castell vist des de la plana vallesana. Fotografia: M. Guàrdia.



Figura 2. El Puig del Castell amb la façana litoral al fons. Fotografia: M. Guàrdia.

El turó del Puig del Castell, per la seva situació i alçada, és un mirador privilegiat sobre la plana del Vallès, i permet albirar perfectament tota la depressió prelitoral, amb el Montnegre Corredor, Collserola i el mar de fons. Aquesta ubicació de l'indret, a tocar dels camps de conreu de la plana, amb bon control visual i de bon recer, l'ha fet un bon emplaçament per ser ocupat en temps ibèrics (figura 2).

Dalt del turó es dibuixa un recinte fortificat, que sens dubte passarà a ser un dels més significatius de Catalunya, atenent a la seva espectacularitat. Encara estem a les beceroles de la recerca, però ja podem albirar una muralla d'uns dos metres de gruix que tancaria una superfície propera a 3 hectàrees, tot i que no coneixem la totalitat del perímetre. En especial es reconeix a simple vista bona part del traçat defensiu del cantó de llevant, mentre que el del sector oest no s'ha conservat tan òptimament.

Les campanyes d'excavació arqueològiques s'han esdevingut durant els mesos de juliol dels anys 2011, 2012 i 2013, i tenen la vocació de continuar i perllongar-se en els propers anys. De moment, aquestes intervencions s'han centrat en dos eixos fonamentals: conèixer el perímetre fortificat i avançar en el coneixement cronològic de l'assentament. Malgrat l'excel·lent grau de conservació les dades que en tenim encara tenen un valor preliminar. S'insinua ja una fortificació de dimensions considerables, però cal avançar amb prudència a l'hora de catalogar les restes, i seran només les excavacions arqueològiques les que ens aniran proveint d'informació per anar dotant de contingut el que avui ja podem qualificar de troballa excepcional. Per tant, el valor del que aquí exposem s'ha de prendre amb totes les reserves que la prudència aconsella, i per això intentarem que tingui un caràcter explícitament descriptiu, deixant per a més endavant el discurs interpretatiu.³

Pel que respecta a la fortificació, sabem que es tracta d'una muralla que en alguns punts arriba a 2 metres de gruix, amb alçades conservades que puntualment també superen els 2 metres. La muralla del cantó nord, la que tancaria l'accés més fàcil, a la banda que comunica amb el massís del Montseny i diametralment oposada a la plana, es presenta amb una línia fortificada d'1,80 m de gruix, amb una llargada d'una quarantena de metres. Aquesta muralla està defensada pel cantó extern per un possible bastió, del qual encara desconeixem les dimensions totals. En el cantó intern s'ha començat la neteja d'una altra torre, de dimensions més reduïdes, amb una recambra a l'interior.

³ Som conscients que abordar la descripció de les restes sense el necessari acompanyament d'una planta arqueològica en pot dificultar la comprensió. Tant els recursos disponibles com la gran quantitat de restes a topografiar, no ens han permès encara disposar d'aquesta eina imprescindible. Una de les tasques del futur del treball de recerca incidirà, sens dubte, en aquesta mancança.

Pel cantó de llevant, sense cap mena de dubte el més ben conservat, la muralla té una llargada superior a 300 metres, i s'adapta perfectament a la topografia del turó. Aquesta muralla es troba flanquejada per 8 torres, la darrera de les quals es troba ja al límit sud del poblat, sobre la plana, i és el punt més meridional de l'assentament (figura 3). Totes aquestes torres sembla que són massisses, segons el que es desprèn de la cala que hem efectuat en una d'elles. Les mesures són coincidents en alguns casos, amb uns 36 metres quadrats de superfície, mentre que en d'altres són sensiblement menors. De la mateixa manera, els trams de muralla separats per les torres no tenen en cap cas la mateixa distància; emprant raonaments purament topogràfics, s'adapten als desnivells de la muntanya, més que no pas a criteris estrictament defensius. No cal dir que un exemple de fortificació tan ben conservat serà molt rellevant per poder-ne treure conclusions, tant des del punt de vista metrològic com del poliorcètic. Aquests aspectes caldrà desenvolupar-los quan s'obtingui una bona base planimètrica del jaciment.

L'aparell emprat en la construcció de la muralla i de les torres són blocs de pedra calcària. Aquest tipus litològic està present en el mateix jaciment, amb abundants afloraments d'aquest material. L'única variable que caldrà discernir per si té algun tipus de funcionalitat constructiva o implicació cronològica, és la mida d'aquests blocs, ja que alguns tenen unes dimensions considerables, superiors a un metre de llargada, mentre que la majoria són blocs força regulars equiparables als d'altres assentaments ibèrics (figura 4). La darrera campanya d'excavacions, de l'estiu del 2013, sí que ens ha proporcionat dades rellevants pel que fa a la concepció i construcció de la muralla, més enllà de qüestions cronològiques que exposarem més endavant. Davant d'una fortificació d'aquesta magnitud cal parar atenció a les necessitats de disseny d'un projecte per executar aquesta obra. S'havia realitzat d'una vegada? Es tancà primer el perímetre i s'hi afegiren temps després les torres? Pel que es desprèn d'aquesta darrera intervenció creiem que tant la muralla com les torres són solidàries, és a dir, que es van construir alhora. L'excavació dels punts de contacte entre la muralla i la torre ens ha permès observar, en un parell de casos, que són precisament els trams de muralla els que s'adossen a les torres, almenys per un dels cantons, cosa que certifica la concepció unitària de l'obra. Podem descartar, per tant, que la muralla principal tingui dues fases constructives.

També hem detectat que, malgrat que la llargada en aquest cantó de llevant supera els 300 metres, tan sols tenim un o dos angles en què la muralla giri. Aquest fet és rellevant ja que l'erola del turó presenta una forma romboïdal, motiu pel qual cal esperar que el traçat de la muralla s'hi adapti. Però singularment hem detectat pocs angles on la muralla pugui fer inflexions per obrir-se o tancar-se depenent de les exigències de l'orografia. Això es deu al fet que els constructors van aprofitar els punts on s'inserien les torres per



Figura 3. Angle extern d'una de les torres de la muralla de llevant. Fotografia: M. Guàrdia.



Figura 4. Parament d'una de les torres de la muralla de llevant. Fotografia: M. Guàrdia.

redreçar el traçat de la muralla, obrint-la o tancant-la, segons les necessitats. La darrera campanya de 2013 també ens ha permès omplir un buit en la comprensió de la fortificació: els accessos. Com hem vist, tenim més de 300 metres lineals de muralla en el cantó est, i ens sorprenia no haver intuït cap punt d'entrada. Cal aclarir que malgrat tants metres de fortificació constats, no tots estan en òptimes condicions d'interpretació, i per això alguns accessos poden passar desapercebuts, a manca d'una excavació més acurada. No obstant això, era estrany no haver detectat cap punt d'accés, i més si tenim present que amb un perímetre tan llarg n'hi ha d'haver, per força, més d'un.

Aquest extrem ha quedat parcialment respost amb la darrera intervenció, que ha posat de manifest que al cantó de llevant, proper a l'extrem sud de la fortificació, sembla que es dibuixa en superfície una zona d'accés. Malgrat que només se n'ha delimitat superficialment l'estructura, sembla una porta protegida per un cos de guàrdia, i un avantmur que configura un passadís d'accés, configurant una certa complexitat en la seva defensa. Futures intervencions hauran d'aclarir el funcionament d'aquest accés, que de moment sabem que no és pas l'únic.

Pel que fa al cantó oest del recinte, el perímetre de la muralla no s'ha conservat tan bé. En tenim conservats diferents trams inconnexos, dels quals ja podem avançar alguna singularitat. En primer terme, sembla que la muralla en aquest sector de ponent no va cenyida, com en el cas de llevant, a la part alta del turó, sinó que baixa bastant més avall, tancant una superfície notable que assegura l'ocupació en el vessant de ponent de la muntanya, i amplia la zona habitable més enllà de l'erola.

En aquest sector hem detectat un altre punt d'accés, tocant a l'extrem nord, caracteritzat per l'amplada del pas, a banda d'estar protegit per un recreixement de la muralla vers l'exterior. Com en el cas de la porta de llevant, no podem avançar gaire res a causa del caràcter superficial de la troballa.

Pel que hem descrit, s'està configurant una fortificació complexa, de grans dimensions, magníficament conservada, tot i que l'estat actual de la recerca encara no ens permet conèixer-la a fons. Encara resten per conèixer altres característiques de les defenses exteriors, com ara la presència de fossats. No ens ha d'estranyar que bona part del traçat de la muralla estigués protegit per un fossat, i més si tenim present que aquest element s'està mostrant del tot habitual en les fortificacions ibèriques.⁴

⁴ Reunió Internacional *Les defenses exteriors i la poliorcètica preromana en la mediterrània centrooccidental: els fossats*. Lleida – Arbeca, 29-30 de novembre de 2010, publicat a *Revista d'Arqueologia de Ponent*, núm. 21.

Com hem vist, el coneixement que tenim de l'assentament es resumeix bàsicament al perímetre, exemplificat per la seva estructura defensiva, però de les característiques del poblament del seu interior, no en podem avançar pràcticament res. Avançar en el coneixement de l'estructura urbana de l'assentament esdevé imprescindible si volem copsar i entendre el significat d'aquest jaciment. Sense excavar a l'interior poca cosa podem dir, més enllà de les valoracions poliorcètiques de la fortificació. Per tant, les línies de les futures intervencions arqueològiques hauran d'anar encaminades a excavar en diferents punts de l'interior de l'assentament.

De les excavacions realitzades fins avui tan sols podem avançar l'enorme potencial pel que fa a l'ocupació que té el Puig del Castell. En les nombroses cales realitzades hem pogut constatar una seqüència d'ocupació que comprèn 4 segles, sense que hàgim pogut identificar pràcticament cap estructura d'hàbitat.

Cronologia de l'assentament

Com hem comentat, la recerca arqueològica esdevinguda en aquestes tres campanyes estava orientada a conèixer part del perímetre de la fortificació i a aclarir-ne la seqüència d'ocupació. Per tal de reeixir en aquest darrer objectiu es planificà un mostreig en diferents punts de la fortificació a base de cales per conèixer-ne l'estratigrafia. Cal dir que, en alguna d'aquestes cales, l'estratigrafia ha estat superior als dos metres de potència.

Els resultats d'aquestes cales han estat del tot positius per presentar una primera proposta de l'ocupació del Puig del Castell, tot i que el material que ens ha permès datar-ne la seqüència encara està en fase d'inventari i estudi. Un cop conculsa l'anàlisi podrem fer-ne l'atribució cronològica amb més certesa.

Les primeres evidències d'ocupació ibèrica al turó són anteriors a la construcció de la fortificació. Hem detectat alguns nivells que passen per sota de la muralla, i són clarament anteriors. La seva datació no és conclouent a causa de la manca d'importacions, tot i que cal portar-los amb anterioritat al segle IV aC, moment en què, com veurem, cal datar els nivells superiors a aquest primer moment i que ja són coetanis de la construcció de la fortificació.

A part de la datació incerta, però antiga, d'aquest moment fundacional, cal tenir presents les seves característiques. Aquests nivells cobrien el sòl natural, regularitzant-lo pel seu ús, i convertint-lo en un sòl d'ocupació, testimoni per la troballa d'un forat de pal i diversos retalls. Aquest extrem no

és gens estrany, ja que els moments fundacionals de molts assentaments ibèrics estan representats per una fase preurbana associada a hàbitats amb construccions de cabanes, com s'esdevé a la Torre Roja de Caldes i Sentmenat (FORTÓ i MAESE 2011) o a Ca n'Oliver de Cerdanyola del Vallès (FRANCÈS i GUÀRDIA 2012), entre d'altres. De moment no podem qualificar ni l'abast ni l'entitat d'aquest primer establiment, però sí que ens és útil a l'hora de presentar l'horitzó cronològic en què caldria emmarcar-lo, versemblantment al període ibèric antic.

146

En un segon moment ja trobaríem la fase fundacional de la muralla, representada per tots els nivells que s'hi associen. Quant a cultura material, ha estat la fàcies més rica, tant d'elements mobles com d'estrats documentats. Aquesta fase cal adscriure-la ja a l'ibèric ple, en el seu moment inicial, molt a final del segle V o a inici del IV aC. Només l'estudi acurat del material de les darreres intervencions ens permetrà fixar el moment de la construcció de la fortificació (figura 5).

Notes
d'investigació



Figura 5. Tram de la muralla de llevant un cop delimitat.
Fotografia: M. Guàrdia.

El que sí que és rellevant és la informació que ens ha proporcionat l'estudi del parament de la muralla, que com hem exposat anteriorment, permet aventurar el caràcter solidari de l'obra, on el planejament de la fortificació sembla que té una concepció global. Per tant, el traçat de la fortificació, que comprèn al mateix temps la construcció de la muralla i les torres del cantó de llevant, sembla correspondre a aquest moment fundacional de la fortificació.

També volem remarcar que aquesta cronologia inicial de la muralla ens ha estat proporcionada per almenys tres de les cales efectuades, dues de les quals es troben allunyades entre si per uns 200 metres, i validen els resultats de la datació de la fortificació en punts distants.

La seqüència d'aquest ibèric ple queda encara per resoldre, ja que no hem trobat en context estratigràfic nivells clars de segle III aC avançat. Val a dir que materials d'aquesta fàcies s'han pogut recuperar, en nivells superficials, a diferents punts del turó. Per ara, no estem encara en condicions de presentar una interrupció del poblament en aquest moment, i és possible que la manca d'estrats corresponents a aquest moment sigui causada per l'arrasament d'aquests nivells per la fase constructiva posterior.

Aquest tercer moment es caracteritza per l'abandonament de la muralla de l'ibèric ple i la construcció d'un nou mur de tanca que amortitza l'anterior. Seguint essencialment el mateix traçat, la nova muralla en alguns punts creua l'anterior, reculant-la o avançant-la depenent de les necessitats constructives, sense reaprofitar el traçat ni l'alçat de la primera fortificació. Aquest fet no és desconegut en altres poblats ibèrics propers, com el cas del poblat laietà de Ca n'Oliver, a Cerdanyola del Vallès, on la muralla de fase republicana es fa de bell nou sense reaprofitar l'anterior (FRANCÈS *et alii* 2005). Aquest nou mur ha estat detectat singularment a la part més alta del turó, i sembla que l'erosió n'ha afectat severament la conservació. D'altra banda, els materials que pertanyen a aquest moment es documenten arreu de la superfície ocupada, però novament tenim encara en fase d'estudi els materials republicans recuperats. El seu estudi serà el que ens permetrà fixar el moment inicial d'aquesta darrera fase ibèrica, de vital importància per les consideracions històriques que se'n desprenen, com la de la compatibilitat amb la seca de Lauro. Si no tenim encara clar el moment fundacional d'aquesta segona muralla, cal precisar que els indicis materials defineixen prou bé el final de l'ocupació ibèrica, que cal portar a mitjan segle I aC.

Per tant, a grans trets, tenim definida una primera proposta d'aproximació cronològica de l'establiment al Puig del Castell de Samalús, que s'iniciaria en un moment imprecís anterior al segle IV aC, i clouria a mitjan segle I aC, sense que puguem garantir encara una continuïtat ininterrompuda en el seu poblament al llarg d'aquests segles.

Però una de les troballes que també tenen interès a l'hora de fixar el marc cronològic ha estat la de detectar sobre el bastió de la muralla nord de la fortificació restes d'una altra torre, tot i que en aquesta ocasió no és pas ibèrica. El parament d'aquesta torre, molt malmesa, aprofita part de la muralla nord per construir-se. El seu estudi ens ha mostrat com entre les pedres hi apareixen restes de morter de calç molt magre, emprat per aixecar i unir els blocs. També s'ha detectat la presència d'*opus spicatum* en la construcció de la torre. Tots aquests elements, tant d'ordre estratigràfic (recordem que aquesta torre es troba sobre d'una altra) com pel que fa a la presència de la calç i l'obra en espiga, ens plantegen com a hipòtesi de treball una datació altmedieval pel que respecta a aquesta estructura.

En aquest sector no s'ha efectuat cap cala, raó per la qual no podem avançar en la seva datació. Malgrat tot, cal precisar que sembla que es tracta d'una estructura isolada ubicada en un dels punts més elevats de tot el turó. En cap altre lloc de tot el jaciment s'ha documentat cap fragment ceràmic medieval, com tampoc s'ha documentat restes de morter de calç o *opus spicatum*, pel que confereixen a aquesta torre un caràcter d'una ocupació restringida i puntual. El fenomen de l'ocupació altmedieval en talaies ocupades anteriorment per poblats ibèrics és ben coneguda i en tenim exemples propers en els jaciments ibèrics de la Torre Roja (FORTÓ i MAESE 2011) o novament al poblament ibèric de Ca n'Oliver (FRANCÈS, GUÀRDIA i ARGELAGUÉS 2011).

La ciutat de Lauro

A part de la descripció dels treballs esdevinguts fins avui cal que atenguem a altres implicacions que té la troballa d'aquest important assentament.

S'ha discutit molt sobre la ubicació de la seca de Lauro.⁵ Diversos estudis han vinculat la seca ibèrica que encunyava monedes amb la llegenda de Lauro en un punt indeterminat del Vallès Oriental. Entre els arguments aportats per aquesta localització hi ha l'elevat nombre de troballes monetàries a la zona, i en especial el Tresor de Cànoves, que es trobà a mitjan segle XX a una distància de només 3 km del nostre jaciment (ESTRADA i VILLARONGA 1967). En aquest tresor aparegueren 40 monedes ibèriques, 21 de les quals pertanyien a la seca de Lauro.

També s'han adduït criteris toponímics, com la propera presència de l'actual Llerona, que derivaria de Lauro, passant per la forma medieval Laurona, fins a arribar a l'actual Llerona. O els *tituli picti* sobre àmfors romanes de producció catalana amb referència LAVR.

⁵ Aquesta problemàtica ha estat a bastament tractada en la bibliografia. Per un estat de la qüestió recomanem LLORENS I RIPOLLÈS 1998.

Tots aquests indicis ens parlen d'una àrea al Vallès Oriental, propera a l'actual Llerona. Però la manca d'una ciutat ibèrica important en aquesta zona havia fet que els investigadors renunciessin a ubicar la seca o es decanessin per parlar d'un ampli territori. La descoberta del Puig del Castell de Samalús pot tornar a encetar el debat. De moment creiem que estem davant de la ciutat ibèrica de Lauro. Una altra qüestió és on estava exactament el taller que encunyava la moneda. Darrerament s'ha proposat per la seca d'Il-turo un model on no seria el poblat ibèric de Burriac l'emissor de la moneda sinó l'assentament romanorepublicà de Ca l'Arnau-Can Mateu-Can Benet-Can Rodon, situat als peus de la capital laietana, i posteriorment a la ciutat romana d'Iluro (MARTÍ 2008). En aquest sentit hem de tenir present que al peu mateix del turó on hi ha el Puig del Castell es troba la vil·la romana de Can Martí. Malgrat el coneixement escadusser que se'n té, la seva datació s'ha de situar en un moment antic, cap a finals del segle II aC (AQUILUÉ i PARDO 1990), i cal encara traçar tant el paper de l'assentament romà com la relació que poblat i vil·la haurien tingut, en haver compartit uns quants decennis de convivència.

També és interessant haver determinat que el jaciment del Puig del Castell continua existint en època republicana, fet que el fa compatible amb la datació de les emissions de la seca de Lauro, que comprendrien, *grosso modo*, la segona meitat del segle II aC. Aquest fet és cabdal, i serà l'estudi dels materials el que aporti més llum per datar amb precisió aquesta fase, però tot sembla indicar que el moment en què es van batre les monedes de Lauro el poblat s'havia reconstruït i estava en ple rendiment.

Un taller monetar només pot certificar-se per la troballa d'encunys, o per material propi d'un taller monetar. L'epigrafia també és un element clau a l'hora d'identificar un indret, però pocs són els casos en què aquestes atribucions són tan clares. Per tant, cal que ens refiem d'altres elements que ens ajudin a avançar en aquesta direcció. Són diversos els elements que caldrà avaluar per contrastar aquesta hipòtesi. No volem tancar un debat, sinó encetar un altre cop la discussió d'aquesta nova proposta, del tot versemblant, per tornar a acostar la seca de Lauro al territori que li pertoca, fet que les darreres aportacions bibliogràfiques estaven qüestionant, justament per la manca d'un gran assentament que permetés allotjar un taller monetar. Si la falta d'un gran poblat era una mancança a l'hora d'identificar la seca, el Puig del Castell irromp amb força en el debat.

Línies de recerca

Per avançar en la resolució de molts d'aquests interrogants que encara resten oberts hem volgut obrir una línia de recerca que es fonamenta sobre

tres eixos principals, que són els que vertebraran el treball premiat amb la beca del Memorial Joan Camps. Com hem anat explicant, en la investigació arqueològica només s'han dut a terme tres campanyes, però les dades obtingudes són suficients per ser interpretades.

En primer terme, cal abordar l'estudi ceramològic dels conjunts estratigràfics excavats. D'aquesta anàlisi se'n desprendran diferents resultats, com ara una aproximació més acurada dels horitzons cronològics, que ens permetrà fixar les diferents fases del poblat.

D'altra banda, la classificació i l'inventari d'aquests materials ens permetran una valoració i caracterització dels conjunts, de les quals esperem extreure paràmetres com ara la intensitat comercial, fet cabdal per entendre la rellevància i el paper de l'assentament en el marc de la Laietània.

En segon terme, cal avançar cap a l'obtenció d'una base planimètrica. La magnitud de les restes trobades fa singular aquest jaciment, i transcorregudes només tres campanyes d'excavació ja estem en condicions de presentar a la comunitat científica un nou i singular jaciment ibèric. Per tal de compartir les dades obtingudes és necessari poder tenir un bon aixecament topogràfic de la fortificació. Aquesta tasca ja s'ha començat a realitzar i esperem poder comptar aviat amb la millor carta de presentació per al Puig del Castell, una planta completa que ens permeti mostrar, comparar i mesurar les restes exhumades. Aquesta base és imprescindible per abordar una sòlida recerca de paral·lels en el marc de les fortificacions protohistòriques, i serà imprescindible per a ulteriors anàlisis poliorcètiques, àmbit de la recerca en el qual podríem reeixir notablement atenent a la magnitud i qualitat de la nostra fortificació (figura 6).

Els recents estudis sobre la jerarquització dels poblats ibèrics (ASENSIO *et alii* 1998; ASENSIO *et alii* 2001) assenyalen les característiques que han de tenir els assentaments més importants. Aquestes característiques radiquen en les dimensions dels assentaments, que han d'estar compreses entre 1 i 4 Ha; l'existència de fortificacions complexes, amb presència de torres i sistemes elaborats en la protecció de portes; el caràcter plenament urbà dels assentaments; un índex que demostrï una intensitat comercial rellevant, atenent a les restes ceràmiques exhumades; la capacitat d'emmagatzematge de l'excés agrícola; la presència d'edificis singulars i una ubicació dels assentaments preferentment en flancs de muntanya.

Totes aquestes característiques apunten que el nostre jaciment tindria un paper cabdal de vertebració econòmica i territorial en la Laietània, i seria un nucli del tot rellevant. Aquest extrem caldrà que sigui avaluat i contrastat en el futur estudi, incidint en les característiques presents, desenvolupant-les i plantejant què pot passar amb les que manquen per contrastar.



Figura 6. Estructura defensiva localitzada a l'interior de la fortificació. Fotografia: M. Guàrdia.

En tercer lloc, cal avançar en la proposta d'identificació del Puig del Castell de Samalús amb la ciutat de Lauro, fet inèdit i de gran impacte més enllà de la comarca. Ja han passat 15 anys des de la publicació de l'estudi monogràfic de les encunyacions de la seca ibèrica de Lauro (LLORENS i RIPOLLÈS 1998).⁶ La nostra recerca preliminar ha aconseguit localitzar algunes monedes que no es van incloure en aquell estudi, així com d'altres que han anat apareixent i publicant-se arran de diferents intervencions arqueològiques esdevingudes des d'aleshores. Si l'any 1998 es comptava amb un corpus de 38 monedes de Lauro amb procedència coneguda que no formessin part de tresors, ara cal revisar a l'alça aquesta xifra.

No es tracta de fer un estudi tipològic de la seca (treball publicat que podem considerar exemplar i gairebé definitiu), sinó d'ampliar el coneixement de les monedes de Lauro que tenen una procedència coneguda i/o context estratigràfic, per poder traçar una probable àrea de dispersió de les monedes, i així teoritzar sobre el seu origen i circulació i creuar aquestes dades amb les del nostre assentament per tal d'avançar en el coneixement de la Lauro monetar. Esperem doncs, que en breu puguem aportar noves dades que enriqueixin el panorama de l'arqueologia ibèrica al Vallès, i facin valorar un jaciment

⁶ No oblidem, i és d'agrair, que la consecució i publicació d'aquell estudi es degué també a la concessió del Memorial Joan Camps de l'Associació Cultural de Granollers.

pràcticament inèdit, les característiques del qual el fan gairebé únic, no només en l'àmbit comarcal, sinó també en el marc general de l'arqueologia ibèrica. No volem cloure aquesta ressenya sense valorar l'aportació a l'arqueologia ibèrica de la comarca que ha representat la beca del Memorial Joan Camps, sota l'auspici del qual han nascut altres estudis de gran rellevància.

Bibliografia

152

AQUILUÉ, X. i PARDO, J. (1990): «La vil·la romana de Can Martí (Samalús, Vallès Oriental)», *Cypselia*, núm. VIII, Girona, pàg. 87-100.

ASENSIO, D., BELARTE, M. C; SANMARTÍ, J. i SANTACANA, J. (1998): «Paisatges ibèrics: tipus d'assentaments i formes d'ocupació del territori a la costa central de Catalunya durant el període ibèric ple», *Actas del Congreso Internacional: Los Iberos, príncipes de Occidente, Saguntum extra -1*, pàg. 373-385.

ASENSIO, D., FRANCÈS, J., FERRER, C., GUÀRDIA, M. i SALA, O. (2001): «Formes d'ocupació del territori i estructuració econòmica al sud de la Laietània a *Territori polític i territori rural durant l'edat del ferro a la Mediterrània Occidental. Actes de la Taula Rodona celebrada a Ullastret*. Monografies d'Ullastret, 2, Museu d'Arqueologia de Catalunya-Ullastret, 25-27 de maig 2000, pàg. 227-251.

ESTRADA, J. (1955): *Síntesis arqueológica de Granollers y sus alrededores*. Publicaciones del Museo de Granollers, Granollers.

ESTRADA, J. (1957): «El poblado ibérico de Puig del Castell (parroquia de San Andrés de Samalús, Ayuntamiento de Canoves y Samalús)», *Butlletí de l'Agrupació Excursionista de Granollers*, núm. 59 (31 de desembre de 1957), pàg. 16.

ESTRADA, J. i VILLARONGA, L. (1967): «La Lauro monetal y el hallazgo de Cánoves (Barcelona)», *Ampurias*, XXIX, 1967, Barcelona, pàg. 135-194.

FRANCÈS, J., SALA, O., GUÀRDIA, M., HERNÁNDEZ, J. i ASENSIO, D. (2005): «Aproximació a l'evolució urbanística del poblament laietà del Turó de Ca n'Oliver (segles VI-I aC)», a XIII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà: Món Ibèric als Països Catalans, Puigcerdà, volum I, pàg. 497-512.

FRANCÈS, J. i GUÀRDIA, M. (2012): «El poblament ibèric del Turó de Ca n'Oliver (segles VI-I aC). Balanç de 25 anys de recerca i difusió», *Tribuna d'Arqueologia 2010-2011*, pàg. 267-291.

Notes
d'investigació

FRANCÈS, J., GUÀRDIA, M. i ARGELAGUÉS, M. (2011): «L'ocupació altmedieval al turó de Ca n'Oliver, Cerdanyola del Vallès (Vallès Occidental)» a *IV Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya*, Tarragona, del 10 al 13 de juny de 2010, pàg. 885-893.

MARTÍ, C. (2008): «La seca 'ibèrica' d'*Iluro*: historiografia i dades recents. Altres qüestions sobre numismàtica ibèrica del nord-est peninsular», *Laietània*, núm. 18, pàg. 37-76.

PANOSA, M.I. (2012): *Els ibers del Vallès Oriental*. Textos i Estudis de Cultura Catalana, 177, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.

SANMARTÍ, J. (1986), *La Laietània ibèrica. Estudi d'arqueologia i d'història* (Universitat de Barcelona), tesi doctoral, inèdit.